

Bunkervänner,

Tänk dig att få stiga upp, ta en dusch och sedan gå ner och sätta sig vid ett dukat frukostbord. Dagen tillbringas i det som intresserar dig mest, och tillsammans med människor som delar ditt intresse. På kvällen återvänder du ett trevligt hotell, där du tillsammans med vännerna tar en drink eller öl och avhandlar dagens upptäckte! Kan det bli mycket bättre? Nej inte enligt mitt sätt att se det!

Jag där har du beskrivningen på vilken som helst av mina resor genom åren tillsammans med kollegorna. Tyvärr blev sista resan lite beskuren, då två kollegor hade förhinder. Jag hoppas verkligen att det skall fungera bättre nästa gång. För årets resan hade knappt avslutats förrän tankarna på nästa börjar snurra runt. Österut, eller västerut. Flyga eller köra bil? Hur många dagar? Frågan är vad som är roligast planeringen, eller själva resan? Naturligtvis är det själva resan. Men det är roligt när planeringen under resans gång visar sig överensstämma, eller till och med överträffa planeringen!

Men som vanligt är det tiden som är det stora bekymret. Att få allt att passa in i allas dagliga kalender. Just nu pågår dessutom arbetet med att få färdigt grunden till den kommande guideboken **HEMLIGA UTFLYKTER** som naturligtvis är tänkt att ligga ute lagom till semesterplaneringen, alltså april, eller maj månad.

Dessutom hoppas jag att det stora militärhistoriska intresset, som verkligen växt under de senaste åren, i landet, skall fortsätta. Vi på FORT & BUNKER skall göra vårt bästa för att tipsa dig om sevärdheter och begivenheter där du får möjligheter att besöka spännande platser.

Nästa år går FORT & BUNKER in på sitt tjugonde år. Lite svårt att tänka sig att min "lilla" hobby skulle utvecklas till en verksamhet som fortfarande skapar arbetsglädje och intresse.

Men nu skall helgerna firas med allt vad det innebär. Hoppas du finner dina klappar, kanske här i tidningen!

Så med dessa rader vill jag önska

EN RIKTIGT GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR!

Redaktören

*Så nu är det snart dags
att njuta av lite god
värmande glögg medan
julefriden sänker sig
över hemmet!*

Torsjö 21, 274 93 Skurup

telefon: 0411 / 434 33

Mobiltel: 0708 / 310 313

email: info@bunker.nu

Redaktör och ansvarig utgivare:

Leif Högberg

www.bunker.nu

FORT & BUNKER

Tidningen utkommer med fyra nummer per år och kostar 290:-/år (abonnemang). Abonnemanget är löpande och förnyas automatiskt om uppsägning inte skett. Tidigare nummer kan beställas från förlaget. Pris för enstaka exemplar är 75:-/ex (inklusive porto). Förteckning över äldre nummer finns på vår hemsida.

För abonnemang till utlandet tillkommer extra kostnad för porto. Enklast beställer du via förlagets hemsida www.bunker.nu

ISSN 1653-3380

Innehållet i Fort&Bunker får gärna kopieras i privat syfte med angivande av källa. Bilder får dock ej användas utan skriftligt tillstånd. För insänt, icke beställt material eller bilder, ansvarar ej. Kontakta alltid tidningen innan du skickar material eller bilder.

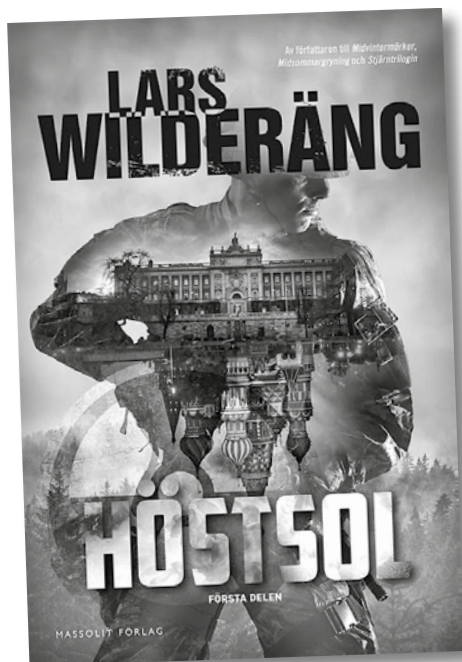
BESÖK OSS PÅ FACEBOOK!

Här hittar du oss som **FORT & BUNKERS VÄNNER**, eller den officiella gruppen **FORT & BUNKER**. Här kan du ställa frågor, publicera dina egna bilder och "träffa" människor som delar ditt intresse. Här får du också tips om händelser och platser som kan vara intressanta. Då och då kan det dyka upp "trevliga" erbjudande från förlaget **FORT & BUNKER**.

Nästa nummer

- **Bunkerlexikon!**
- **20 år med bunkrar...**
- **Städernas försvar, finns det något kvar?**
- **Samlarsidan**
- **100 år efter Första världskrigets slagfält**
- **och som vanligt mycket mer...**

NÄSTA NUMMER UTKOMMER OMKRING 25 FEBRUARI!

Det är glest på bokfronten. Åtminstone när det gäller böcker inom vårt intresseområde. Själv har jag inte lyckats finna något på ett bra tag.

Ett undantag kom dock för ett tag sedan då Lars Wilderäng kom ut med sin senaste bok Höstsol. "Tyvärr" första delen av två - så nu måste man gå och vänta på andra delen. Som vanligt, höll jag på att säga, är hans senaste bok också en nagelbitare, och av den karaktären att man har svårt att lägga ifrån sig den. Med de tidigare böckerna Midvintermörker, Midsommargryning, samt sviten om ett Sverige efter en teknisk kollaps Stjärnklart, Stjärnfall och Sjärndamm.

Den nya boken ligger inom ramen för vad jag skulle vilja kalla militärteknologi och tänkta scenarior. Handlingen enligt förlagets hemsida är kortfattad och lyder: "Det är tidig september och i Stockholms skärgård pågår ännu en ubåtsjakt, men den här gången lyckas en privatperson fånga något på bild, något som sätter stor press på de..."

Du hittar boken via de vanliga bokkanalerna eller i bokhandeln. Utgiven av Massolit förlag, antal sidor 425.

ISBN 9789176791783

ETT GÄCKANDE RESMÅL - PEENEMÜNDE!

"Peenemünde är en ort på ön Usedom i delstaten Mecklenburg-Vorpommern i nordöstra Tyskland".

Så börjar Wikipedia sin informations-sida om Peenemünde och fortsätter: "Vid Peenemünde låg mellan 1937 och 1943 två raketforskningsanläggningar". För att runda av med:

"Efter andra världskriget användes militära anläggningar först av den sovjetiska ockupationsmakten och sedan av den östtyska armén, vilken både hade flygplats och en örlogshamn där".

Det är textstycken och kunskapen om vad som finns, och har funnits här, som blir till en lockelse om ett besök på platsen.

Fågelvägen dit, från min bostad, är mindre än 200 kilometer. Skall jag lita på Michelins karttjänst är det 302 kilometer dit, och det skall ta 6 timmar och 44 minuter (färjan ej inräknad)! Så enkelt är det!

Men, och här börjar bekymren! När skall man åka, hur skall man åka och hur ser almanackan ut? Det är alltid något som kommit i vägen, under flera år med Peenemünde som önskat besöksmål. Men ett glädjetecken är nu att man öppnat gränsövergången vid Usedom, mellan Tyskland och Polen. Så den nya planeringen omfattar nu en lång weekend i området.

Utresa från Ystad till Sassnitz och vidare med bil till Peenemünde. Stannar i Peenemünde över natten och fortsätter därefter till polska gränsen och vidare mot Świnoujście med sina befästningar och militärmuseer. Här får det nog bli ytterligare en övernattningsområde om man skall hinna med

Ett av flera skäl att besöka Peenemünde är den forna tyska forsknings- och raketbasen här. Dessutom finns ett museum och en rysk museibåt här. Så nog räcker det med sevärdheter för ett besök på någon dag. (foto: Wikipedia Common)

allt som finns här. Här finns bl a Fort Gerharda och Fort Aniola, med militärhistoriska museer. Dessutom finns det mycket lämningar i terrängen runt staden. Både de tyska och ryska trupperna har lämnat eftertryck efter sig med bl a kanonställningar, bunkrar och kasernområde.

Så nu gäller det bara att hitta ett datum i kalendern och vidtala kollegorna om denna "viktiga" upptäcktsresa, "bara" 200 kilometer bort.

Redaktören

Fotoalbumet

Bland gömmorna i arkivet fanns denna gamla polaroidbild från ett "nybyggd" pjäsvärn med stridsvagnstorn. Det är värn 178, strax väster om Ystad. För ovanlighetens skull är det ett observationsvärn som byggts om.

VÄRNETS DAG I MALMÖ **BUNKERSPANING!**

Stadsvärnets Limhamn 9, Li 9, fick plötsligt stå i centrum under några timmar en lördag i september. Här hölls nämligen den första VÄRNETS DAG. Ett evenemang som ser ut att återkomma under 2018.

VÄRNETS DAG i Malmö lockade verkligen de morgontidiga besökarna. Redan kl 10 öppnade värnets i Limhamn för besök. Här fanns då möjlighet att beskåda det gamla värnets invändigt. Dagen till ära hade värnets fått tillbaks en del av sin beväpning med 37 mm pv-kanon och

en kulspruta. Kollegor i dåtidens uniformer tog väl hand om besökarna och svarade på frågor. Hemvärnets ungdomssektion svarade för kaffeservering, något som uppskattades av besökarna. VÄRNETS DAG återkommer i september 2018, då du åter har chansen att besöka ett värn.

Naturligtvis fanns FORT & BUNKER på plats med ett litet bokbord. Men det var många som kom och pratade och ville ha svar på alla möjliga frågor. På bilden är det f d stadsantikvarien Anders Rejnert (i hatt) som diskuterar Malmös bunkrar med en besökare.

BUNKERSPANING!

Men det är inte bara i Malmö du kan besöka bunkrar. Över hela landet (nästan) finns det möjligheter att besöka de gamla militära betongbunkrarna. Både de som fanns i städerna och de som låg lite annorlunda till.

Vid Falsterbokanalerna, i södra Skåne, kan man följa med på en bunkertur i det kraftigt befästa kanalområdet. Här får man komma in i kulsprutevärn, och skyddsrum, samt lära sig hur kanalen skulle försvaras.

www.paljunggen.nu

I nordvästra Skåne arrangerar Beredskapsmuseet varje sommar stadsvandringar i Helsingborg. Här kan du följa med på en militärhistorisk vandring med märkliga sevärdheter.

www.beredskapsmuseet.com

I Blekinge, närmare bestämt i Karlskrona finns det guidade turer till både fortanläggningar och ledningscentraler.

<http://kulturkompaniet.eu>

På många andra platser runt om i landet finns enskilda bunkrar som kan besökas vid speciella visningstider, eller evenemang. Men naturligtvis kan du ge dig ut på en bunkervandring alldeles själv, eller helst i trevligt sällskap.

Längs den skånska kusten behöver du inte gå så långt för att finna de gamla betongvärnen. På Gotland ligger de inte fullt så tätt, men är ganska lätta att finna. På Onsalahalvön går det också att hitta bunkrar. Mellan Uddevalla och Vänersborg löper den gamla befästningslinjen med många av de gamla bunkrarna kvar, om än i plomberat skick. På Skansberget i Uddevalla kan man ibland besöka det värn som finns där.

Sedan skall vi ju inte glömma de skansar som finns i Dalsland, Värmland, Jämtland och Dalarna som kan besökas på egen hand, ofta via väl skyltade promenadstråk genom anläggningarna.

I SPÅREN AV FÖRSTA VÄRLDSKRIGET

2017 års bunkerresa, eller militärhistoriska resa som det egentligen var, gick till Belgien och Frankrike. Årets tema, eller mål, var Första världskriget, Vedergällningsvapnen och de stora kanonerna. Rent geografiskt höll vi oss inom ett litet område i den allra nordvästligaste hörnan av Frankrike och sydvästra Belgien. Start och slut var Belgiens huvudstad Bryssel. För första gången valde vi att flyga till vårt resmål och utnyttja hyrbil, istället för att som alltid om åren köra själv hela vägen från Sverige.

Vi landade strax efter lunch i Bryssel. Efter uthämtning av vår hyrbil bar det i väg till första etappmålet: *leper* eller *Ypres*. Här var det främst Första världskriget vi skulle ha som tema under resans första dagar. Ypres är en ganska naturlig startpunkt. Runt staden utkämpades flera av de stora slagen under åren 1915-1918. Staden förstördes till stora delar genom våldsamma tyska bombardemang.

Bland de återuppbyggda byggnaderna är kanske Klädesvävarnas hall den som blivit mest känd. Men vi tänkte börja på en annan berömd plats i stan, nämligen Menin Gate. Här hålls varje kväll klockan 20 en kort ceremoni för att hedra de stupade

Det är alltid mycket besökare vid den gamla ceremonin vid Menin Gate.

de under Första världskriget kallad the Last Post. Minst två hornblåsare från den lokala brandkåren blåser hornsignalen "Last Post". Vid speciella tillfällen (ganska ofta) finns besökare som lägger ner kransar, eller genomför små framförande med tal eller musik.

I den stora minneshallen finns över 54 000 namn på stupade soldater från det Brittiska samväldet. Soldater som aldrig blivit identifierade eller funna. När minnesmärket var färdigt, år 1924, upptäcktes att det var för litet för att rymma alla namn. En brytpunkt, den 15 augusti 1917, bestämdes och alla saknade som stupat (34 984 soldater) efter detta datum fick sina namn vid ett nytt monument vid *Tyne Cot Memorial*. Men tillbaka till ceremonin. Strax före klockan åtta spärrade polisen av gatan som går rakt genom monumentet, och folk började samlas. Jag blev förvånad över mängden. Det var en måndag och utanför turistsäsongen och jag tror det var cirka 800 - 1000 människor samlade för ceremonin. En ungdomsorkester fanns närvarande och kom marscherande fram till monumentet. Ceremonin är väldigt enkel; hornblåsarna spelar signalen Last Post, någon läser första versen i dikten "För de fallna":

*"They shall grow not old,
as we that are left grow old
Age shall not weary them,
nor the years condemn.
At the going down of the sun and in the morning,
We will remember them."*

Och därefter är det slut. Folk skingras och trafiken släpps igenom minnesportalen igen. För vår egen del tog

vi en promenad upp till torget vid Klädesvävarnas hall för lite välbehövlig kvällsmat.

Nästa dag började vi med ett besök på museet Flanders Field som ligger i Klädesvävarnas hall.

Lakenhalle, eller Klädesvävarnas hall rymmer ett museum över Första världskriget - In Flanders fields Museum.

Här visas ett flertal olika utställningar om kriget och dess fasor bland annat skyttegravskriget. Något jag fastnade för var de artillerihästar som transporterade granat över slagfälten fram till kanonernas positioner. Dessa hästar har fått en egen liten plats i museet.

Det finns berättelser om hästarna, tungt lastade med granater, som ibland tog sig fram ensamma över fälten till sitt mål.

Efter några timmar på museet var det dags att bege sig till ett annat av resans planerade besöksmål - nämligen det kanadensiska minnesmärket

och besökscentrat vid Vimy Ridge. Själva monumentet ser du överst på föregående sida. Detta var platsen där samtliga fyra divisioner (samtliga kanadensiska styrkor i Frankrike) höll sina positioner och slog tillbaka tyska anfall. Hela området är nu skyddat och innehåller förutom monumentet också en återskapad del av slagfältet med tunnlar och skyttegravar samt ett besökscentra som berättar om historien. Flera gånger om dagen går guidade turer runt i området.

Tyska skyttegravar vid Vimy Ridge. Avståndet mellan de stridande styrkornas positioner var kort. De kanadensiska skyttegravarna finns borta vid den vita stolpen.

Vi följde med på en av de guideade turerna som bl a tog oss ner i en av de många tunnlar som fanns i området. Här kunde trupperna vila ut, soldaternas skador hanteras och förråd läggas upp. I den renoverade tunneln hade ett antal scenarior byggts upp som gav en bild av livet under jord.

Tunneln som kunde besökas med guide var ca 300 meter lång med en mängd stängda sidogångar. Små utställningar fanns utplacerade i några av dessa gångar.

Efter det guideade besöket tog vi en promenad genom det ärrade landskapet där granat och minikrattarna låg tätt i terrängen.

Det blev också ett kort besök i besökscentrets moderna byggnad, invigd 2017, där små utställningar berättade om händelserna. En kort paus med automatkaffe gav oss chansen att smälta de överväldiga intrycken. Vi fortsatte ner mot det pampiga mo-

En blandning av skyttegravar och granatkrattar översållar hela området. Här och var finns också skyltar med texten VARNING OEXPLODERAD AMMUNITION.

Monumentet som invigdes 1936, är en mäktig upplevelse. Själva pylonerna är 30 meter höga och står på den 145 meter höga åsen, vilket gör att de syns vida omkring. Vill du veta mer om platsen, och vad som hände här finns det en bra hemsida här:

<http://www.greatwar.co.uk/french-flanders-artois/memorial-canadian-national-vimy-memorial.htm>

Men än var det långt kvar på dagen och vi fortsatte vår färd nu mot ett annat stort slagfält nämligen Arras. Vi kom dock aldrig så långt utan "fastnade" i en liten ort med namnet Albert. Här fanns också ett underjordiskt museum över striderna under Första världskriget och ett stort antal bronsstatyer var utplacerade på det lilla torget. Det fanns små utställningar nere i tunneln som berättade om livet i skyttegravarna. Här och var fanns montrar som visade upp soldaternas utrustning och s k

Ett litet krypin i en av de engelska skyttegravarna som funnits i området. Soldaterna har försökt göra det så "hemtrevligt" som möjligt.

slagfältsfynd. Väl uppe på markytan igen kunde vi inte undgå att se den stora väggmålningen precis mittför museets entre. Här fanns avbildat några engelska soldater samt kyrktornet i Albert som det såg ut under Första världskriget, med den avbrutna tornspiran, eller statyn. Det berättas att en granat slog av den förgyllda statyn av Maria och Jesusbarnet ovan-

Den stora väggmålningen gjorde oss nyfikna. Det var då vi lärde oss historien om kyrkan i Albert och dess märkliga profetsia under världskriget.

på basilikan Notre-Dame de Brebières i januari 1915 så att den hamnade i ett liggande läge. Så förblev den tills ytterligare beskjutning 1918 förstörde tornet.

Britterna sa att den som gjorde att statyn föll skulle förlora kriget, medan tyskarna påstod motsatsen. Ett antal legender kring den Lutande Jungfrun utvecklades bland tyska, franska och brittiska soldater. Den lutande kyrkstatyn blev en särskilt välkänd bild för de tusentals brittiska soldater som kämpade vid slaget om Somme (1916), varav många passerade Albert, som befann sig tre mil från frontlinjen.

Tyskarna återtog staden i mars 1918 och under ett troligt engelskt artilleribombardemang skadades statyn igen. Tyskarna tvingades åter lämna staden i augusti 1918. Statyn återfanns aldrig. Kyrkan byggdes upp igen efter originalritningarna och med en exakt kopia av statyn på toppen.

Den avskjutna, och lutande, statyn är precis den som visas på väggmålningen. Så det finns alltid något att lära under resandet.

Vi fortsatte vår färd, nu i riktning mot vårt hotell i Lens eftersom dagen nu övergått till sen eftermiddag. Efter frukost och utcheckning var det dags för en av resans höjdpunkter - Jakten på den uppgrävda stridsvagnen i den lilla orten Flesquieres. Det var i november 1998 som man lyckades gräva fram den "försvunna" stridsvagnen "Deborah D 51", en engelsk stridsvagn av typen Mark IV Female. Historien berättar att stridsvagnen träffades fem gånger av tyskt fältartilleri på sin färd över slagfältet i november 1917. Fyra man ur besättningen dödades, resten lyckades ta sig tillbaks till de egna linjerna.

Enligt uppgifter flyttades stridsvagnen en bra bit bort, av engelska trupper, för att användas som skyddsrum. Och det skulle alltså dröja 81 år

KÖPENHAMNS BEFÄSTNINGSDAG

Sista helgen i september avhålls varje år Köpenhamns befästningsdag, och precis som det låter i Köpenhamn. Men Köpenhamn är stort och evenemangen hålls på flera platser i anslutning till de gamla forten som byggdes under 1860-talet för att skydda Köpenhamn. 2007 startades ett projekt som syftade till att åter skapa och renovera delar av det omfattande befästningssystemet.

Totalt avsattes 175 miljoner danska kronor till projektet för att återställa forten och göra dessa tillgängliga för allmänheten. Dessutom avsattes medel för att skapa skoltjänst, informationsförmedling och forskning kring befästningarna.

Befästningsdagen syftar till att visa upp de många befästningarna runt Köpenhamn. I år var det 10 stycken som hade aktiviteter. Här fanns det mesta; kanonskjutning, rundvisningar, smaka militärmat från koket och ett flertal andra spännande saker. På några platser fanns Hjemmeværnet på plats, och på andra platser visades gamla fordon. Nackdelen för oss besökare är utbudet. De flesta fort öppnar kl 11 och stänger kl 15/16. Avståndet i Köpenhamn är relativt stora och det är svårt att hinna med alla man skulle vilja titta på.

Kollegan Lars D och jag själv valde att satsa på Artillerimagasinet vid Västvallen i Rødovre. Här fanns ett litet militärläger från 1916. Dessutom kunde man njuta av dagens rätt från Gulaschkanonen (fältköket).

Därefter fortsatte vi till Garderhöjfortet som är ett av de mest iordningställda och renoverade fortet i befästningslinjen. Som sig bör i Danmark fanns här möjlighet att få sig en grilad korv med bröd och öl. Vid serveringsplatsen fanns också en musikkår som underhöll med populära musikstycken. Att de var populära märktes på publiken som gärna sjöng med.

Naturligtvis riktade mycket av aktiviteterna i, och kring, fortet mot barn. Här kunde man signalera, prova uniformer, marschera, gå på upptäcktsfärd och mycket annat. Inne i fortet hade man också byggt upp ett "extra" kanontorn där barnen kunde testa artilleristens arbete. Något som var väldigt uppskattat. Mindre uppskattat var dock ljudnivån i stenkorridorerna som ibland blev lite väl bra. Men trots allt en trevlig dag i Köpenhamn.

Här har redaktören träffat på ett par portugisiska reenactmentvänner.

Vid det gamla Artillerimagasinet spelade musikkåren uppsamlingsmusik.

Garderhöjfortet i Köpenhamnsförorten Gentofte där finner man det gamla fortet.

ANNORLUNDA MILITÄRHISTORIA!

Tidningsartikel om föreningen.

I södra London, bl a på Peckham Road kan man finna några märkliga staket. Så märkliga att en förening med namnet *Stretcher Railing Society* bildats för bevarandet. På svenska Peckham Bårstaket föreningen. Föreningen har startat en kampanj som syftar till att bevara och väcka uppmärksamhet på de många 1 000-tal bårar som efter kriget kom att användas till staket vid hus i London.

Staket av denna typ bårstängsel (Stretcher fences) kan man hitta vid hus och trädgårdar i Peckham, Brixton, Deptford, Oval och östra London. 100 000-tals londonbor passerar förbi dessa stängsel varje dag helt omedvetna om historien bakom dessa annorlunda stängsel.

Många av de gamla stängslen är i mycket dåligt skick, och på vissa platser har de plockats bort. Föreningen vill nu att staketen, eller bårarna, uppmärksammas och renoveras.

De typiska bårarna av metall användes under Andra världskrigets Blitz, de tyska bombanfallen, till att bära undan skadade.

Bårstängslen känns lätt igen på de så typiska "benböjarna" på bårens sidrör, som var till för att bårerna skulle stå en bit över marken. Mer än 600 000 bårar tillverkades under Andra världskriget. Bårarna tillverkades av metall och blev därmed också lätta att spola av efter användning.

Efter krigets slut började en veritabel jakt på metallföremål för att hålla igång produktionen av ammunition och krigsmateriel. Många bårar smältes helt enkelt ner för att användas till annat. Men på många håll användes bårarna istället till att bygga staket runt trädgårdar. Sättet att använda bårarna varierade, från liggande staket fäst i tegelstolpar till stående, högre staket i trädgårdar.

Föreningen har väckt stort intresse och har inte bara skapat både Twitter och Facebookkonton, utan också påbörjat en interaktiv karta över London där platserna med stängsel av detta slag kan beskådas.

(text hämtad från The Stretcher Railing Society,s Facebooksida)

Här en bild på bårerna med ställning.

MER OM STÄNGSEL...

Men även "här hemma", och i andra delar av världen, kommer militära saker och ting till återanvändning. Många gånger på sätt som man kanske aldrig tänkt sig från början.

Bilden ovan visar en liten inhägnad bit tomt i anslutning till Svinesundsbron, i norra Bohuslän. I området fanns flera betongvärn och t o m en liten tunnelanläggning. Här har det kanske funnits förläggingsutrymmen, eller kanske i någon byggnad i närheten. Inhägnadens stolpar är nämligen sängstolpar från militära våningssängar. Alltså de som finns i stort sett i vart enda logement i landet.

Bilden nederst visar också ett annorlunda återanvändningssätt. Gamla eldrör till kanoner som satt ner i kajkanterna får fungera som pollare i en av Valettas hamnar. Metoden är inte helt ovanlig och har även förekommit i Sverige. Kanske det till och med finns något sådant kvar här hemma.

Sammlaren

Foto o text: Lena Gustafsson

Ett ovärderligt hjälpmiddel.

Under en utbildning i fjällen, februari-mars månad, fick jag bli lära mig vad snöblindhet innebär och känns. Solens strålar mot den vita snön var som att få grus i ögonen. De mörka glasögon med skydd även från sidorna, hjälpte mig efter några timmar. Glasögonen fick jag behålla och har haft nytta av vid mina besök norrut.

Ett förslag.

Ett i Stockholm verkande företag fick 1966 i uppdrag att ta fram ett mössmärke för Intendenturkåren. Märket är förgyllt, med blåemaljerad knapp samt rött foder i kronan. Huruvida märket kom ut på försök är för mig okänt.

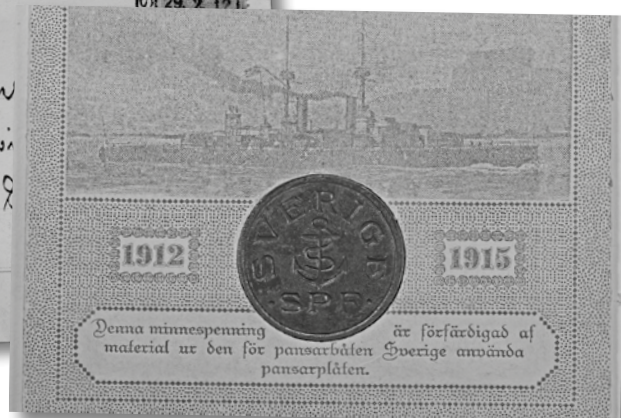
Den här gången tar samlarredaktören oss med ut i det, åtminstone för mig, okända "prylområdet"! Men det sägs ju att man kan samla på allt, och det görs det tydligen också! Spännande är det i alla fall!

En ovanlig knapp

Denna knapp är monterad på axelklaff tillhörande en överste. Knappen benämns, *I armén kvarstående officer*. Modellår är 1802. Den officer som slutar sin militära anställning, och inte övergick till sitt regementes reserv eller tog en civil anställning, kunde ansöka om att med innehavd grad få tillhöra I armén kvarstående officerare.

Knappen tillverkades dels förgylld för m/ä och dels bronserad för senare uniformer. Brukstad 1800-talet fram till ca 1940. Knappen, i liten version, återfinns i dag som nålmärke för Armémuseum.

Finansiering av en F-båt.

Vad är en F-båt? Åren 1906-10 föreslogs att Sverige borde anskaffa en modern, kraftig pansarbåt. Det utarbetades ett antal olika förslag, (A,B,C, o.s.v.). Typ F antogs. Detta fartyg var på ca. 6.800 ton, bestyckad med fyra 28 cm och åtta 15 cm kanoner. Vid denna tid tillträdde emellertid en ny regering, som beslöt att F-båten inte skulle beställas. Svenska folket ville dock annorlunda. På privat initiativ startades en insamling (Svenska Pansarbåtsföreningen).

År 1912 överlämnades 15 miljoner kronor i dåtidens värde och F-båten beställdes. Kostnaden för en fullbordad pansarbåt beräknades till 11,6 miljoner kronor. Mellanskillnaden blev därför grund till fler fartyg. Pansarskeppet HMS Sverige levererades 1917, dess systerfartyg Drottning Viktoria 1921 och slutligen Gustaf V 1922.

Visade attribut tilldelades de som medverkat i insamlingen av kapital. För fördjupning, se nätet!

”BUNKERSJUKHUSET”

Krigssjukhus, bergsjukhus och sjukvårdstunnel - kärt barn har många namn. Och man kan väl konstatera att det finns inga militära ”sjukhus” i berg eller betong. Det finns dock två undantag. Muskö och Södersjukhuset. Det ena militärt, och det andra en civil avdelning som skulle användas i krig. Däremot har det funnits mängder av sjukvårdsstationer och förbandsplatser i anslutning till, eller i militära anläggningar. Ofta ser man bilder från Hemsö, Boden eller liknande platser där på museimanér inrättats avancerade ”sjukstugor” i den militära miljön. Vid det skånska batteri *Helsingborg*, numera *Beredskapsmuseet* har funnits en ”irriterande” kulle med en dörröverbyggnad i samma stil som är normalt inom batteriet. Kullen innehöll en stor bunker av skyddsrummodell liknande en Sk 48, alltså ett skyddsrum för 48 man liggande. Men den har alltid benämnts sjukhuset, eller sjukvårdsbunkern. Tyvärr var den utlånad till potatisbonden i byn, som enligt uppgift använde den som förråd för mindre trevliga saker som växtgift. Även bunkerns djupborrade brunn användes i bevattningssyfte. Så under många, många år var bunkern ”off limits” för oss nyfikna.

Men under året kom förändringen - museet fick tillgång till den gamla sjukhusbunkern! Och naturligtvis kommer denna så småningom att ingå i museets utställningsområde.

Just nu har rengöringsarbetet avslutat. Alla invändiga ytor och utrymmen har högtryckstvättats. Många års slam och beläggningar har avlägsnats. Efter städningen har ett omfattande arbete gjorts med att återställa de elektriska installationerna, vilket betyder i de flesta fallen att allt måste bytas ut.

På nästa sida kan du ”följa med” ner i bunkern på en rundtur och själv bilda dig en uppfattning om hur en ”sjukhusbunker kunde gestalta sig.

Kullen som döljer den gamla sjukhusbunkern från 1940. I grunden ett specialinrett skyddsrum av typmodellen Sk 48.

Nedgången till det som alltid kallats ”Sjukhuset”. Det gamla ingångsskyddet i plåt har avlägsnats.

Utsikten från ingången. Borta bland träden, något till vänster om bildens mitt, kan man skymta kullen till 4.pjäs MAJA, en av batteriets fyra pjäser.

"BUNKERSJUKHUS"

4. SK HB. Schakt o kallmur Under arbete.

5. SK HB. Del av stonmantel.

8. SK HB. Stenmantel under läggning.

Bland bildmaterialet över Skånelinjens byggande fanns dessa tre bilder föreställande "SK HB", alltså skyddsrum Helsingborg. Bilderna visar den utgrävda platsen för skyddsrummet, samt arbetet med den s k stonmantlen. Alltså de stora stenar som placerades runt själva betongkroppen för att förstärka skyddet av byggnaden.

Som framgår av bilderna ligger inte skyddsrummet speciellt djupt nergrävt. Dock fick bunkern en kraftig tak- och sidtäckning, med både sten och jord.

Tyvärr är materialet kring sjukhusbunkern nästan obefintligt, i motsats till resten av batteriet. Så egentligen vet vi inte så mycket om detta "bunkersjukhus" mer än att det finns, där det finns. Du kan själv följa med på en liten rundvandring här på sidan och bilda dig en uppfattning. Längst ner till höger finns en typritning över hur ett standardskyddsrum av typen Sk 48 skulle se ut. Man ser klart likheterna med den nyuppmätta 3D-skissen.

Men det står också klart att skyddsrummet är annorlunda än andra skyddsrum, av denna typ, som jag sett genom åren. I minst på grund av

Ingångstrappan och förrum.

Urinoaren i rostfritt med spolordning

Pump
Här far
de bru

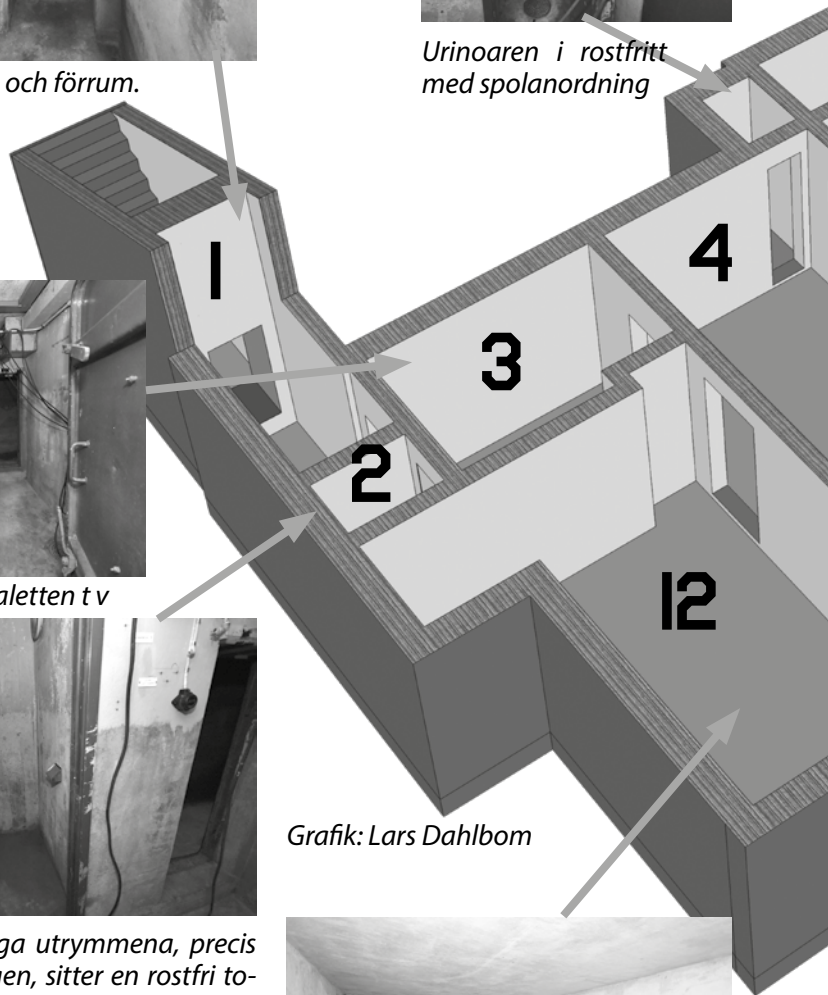

"Hallen" med toaletten t v

I ett av de trånga utrymmena, precis innanför ingången, sitter en rostfri toalettpappershållare på väggen. Ingen tvekan om att utrymmet använts som toalett med antingen torrdass eller kemisk toalett.

förekomsten av både toalett, urinoar och porslinsvask. En annan sak som också sticker ut är den kraftigt dimensionerade elinstallationen. Något som heller inte förekom i "normala" skyddsrum. Sedan kvarstår ju också det faktum hur mycket som monterats in i efterhand.

Grafik: Lars Dahlbom

Det första av fyra stora förläggingsrum som fanns i ett Sk 48. Vid användning som skyddsrum är här plats för upp till 12 sängar, tre alternativt fyra, i höjd längs med väggar.

KHUSET

Rum med porlinsvask. Här finns också den djupborraren.

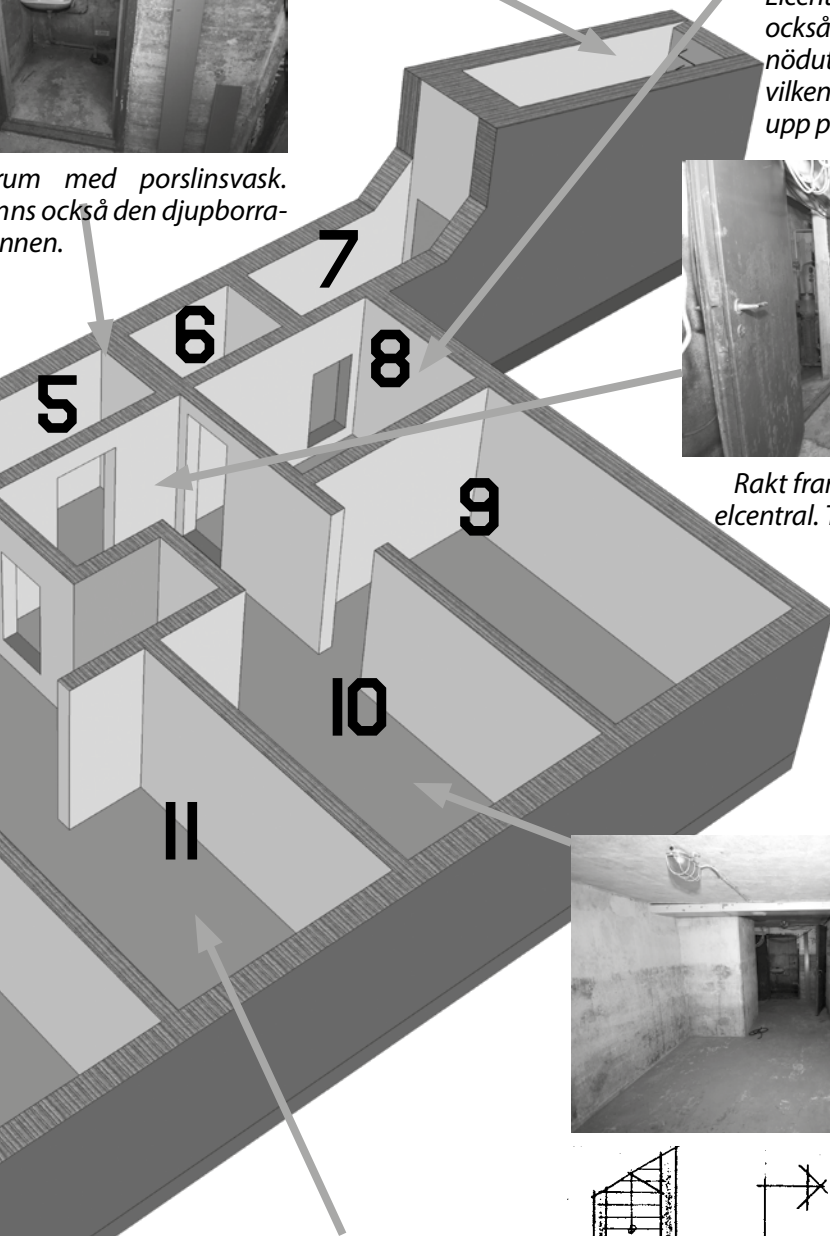
Nödutgång som nås genom kryplucka i rum 8.

Elcentralen. Här finns också luckan ut till nödutgången, genom vilken man fick klättra upp på stegpinnar.

En klassisk FÖRE - EFTER var svårt att undvika när man ser resultatet efter många timmars högtryckstvätt. Tvättstället i sjukhusbunkern kom nästan tillbaka nyskick.

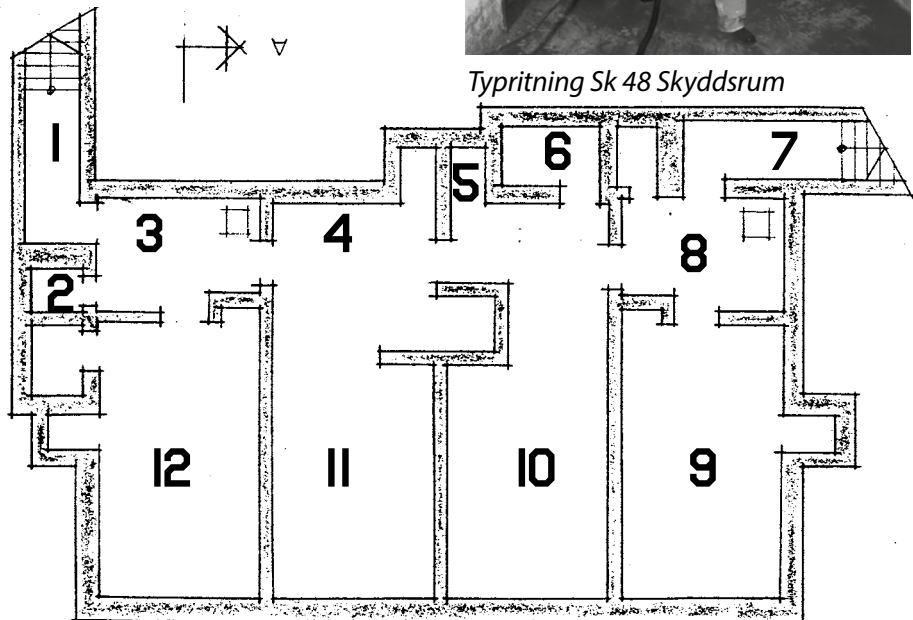
Rakt fram syns bunkerns elcentral. Två skymtar man pumprummet.

Att rengöra en anläggning av denna storlek och typ är inte det enklaste. Naturligtvis är högtryckstvätten oundgänglig som redskap. Men den skapar en vattendimma som gör sikten begränsad och allting blir naturligtvis väldigt blött, för att inte säga dränkt! Något som Sven-Arne Persson kunde konstatera. (foto: Johan André, Beredskapsmuseet)

Det andra förlägningsutrymmet är av i stort sett samma storlek som det första men har genomgång till det förra och är dessutom över mot genomgångskorridoren, längst bort i bild. Slang och apparat på bilden är ett avfuktningsslaggregat.

Typritning Sk 48 Skyddsrum

EFTERLYSNING

Du har möjligtvis inte en förbandsplats stående hemma, eller i ditt förråd? Eller äldre, överbliven sjukhusmaterial? Eller kanske en låda gammalt förbandsmaterial som "blev över" vid repmånaden 1983?

I sjukhusbunkern, som du kunnat läsa om på föregående sidor, planerar Beredskapsmuseet att öppna upp en helt ny utställning om militär sjukvård. Förhoppningsvis skall de nya utställningarna kunna öppnas under 2018, åtminstone delar av dem. Men till detta behövs föremål och "prylar". Trots att jag själv är militär sjukvårdare med en tidigare krigsplacering vid en förbandsplats var kanske inte "prylarna" något man skänkte en tanke. Visst "snodde" man ett första förband och hade i bilen (jag har fortfarande mina kvar), men något mer blev det inte.

Det finns inte mycket att gå på när det gäller utrustningen i sjukhusbun-

kern i Djuramossa. Men sjukvårdsutrustningen var förmodligen som en avancerad förbandsplats kompletterad med någon form av operationsbord (enkla), belysning och lite skåp och lådor.

Naturligtvis har det funnits gott om sådan här materiel från Kalla krigets dagar. Men frågan är om det finns något kvar, och är det något som kan tänkas få användas till utställningen på Beredskapsmuseet?

Tag kontakt med Johan Andrée på Beredskapsmuseet i Djuramossa. Enklast finner du han på mail:

johan.andree@beredskapsmuseet.com

Vill du hellre ringa när du han på mobiltelefon **0708 73 000 77**, men han kan vara svår att få tag på.

Du kan också skriva och då är adressen: **Johan Andrée, Beredskapsmuseet, Djuramossavägen 160, 263 65 Viken.**

Du kan också ta kontakt med oss här på FORT & BUNKER om du hellre vill det så förmedlar vi ärendet vidare. Så fundera nu om du kan hjälpa till att bevara det militärhistoriska arvet via något så annorlunda som den militära sjukvården.

Kanske på tiden, kan jag tycka, eftersom smeknamnet på sjukvårdare, var under min rekryt 1966 var inte så smickrande: **Liksaltare!**

Leif Höberg, Sju,4.plut, 3.komp, P7 under åren 1966 - 1967

MÄRKLIGHETER!

Under resor och utflykter finner man nästan alltid en del märkligheter, eller saker som man inte väntar sig att finna. Här några av de som jag fann under den nyligen avslutade Bunkerresan i Belgien och Frankrike.

En bemannad V 1 raket, känd under beteckningen Fieseler Fi 103R Reichenberg. Tanken var att piloten skulle hoppa ut med fallskärm precis innan nedslaget. Chansen att överleva bedömdes till mindre än 1%!

En lite oväntad syn framför skyttegravarna.

Den lokala baren bjöd på en egen utställning med soldatarbeten från skyttegravarna.

Hästdragen luftvärnskanon. Ett tydligt bevis på att flygplan började bli ett hot.

MEN DE FINNS KVAR...

Under hela början på 2000-talet pågick en omfattande avvecklingsprocess längs våra kuster. Det var de gamla befästningslinjerna med sina värn och skyddsrum som skulle plomberas, eller i vissa fall raseras.

Även städerna i Skåne "drabbades" av denna avveckling. I Malmö började de sk stadsvärnen plockas bort ganska tidigt. Utbyggnader, nya vägar och "uppsnyggningar" gjorde att många värn försvann t o m före avvecklingens egentliga tidevarv.

Men en del "dröjde" av olika skäl och kom därigenom att bli lite speciella. Det trista med avvecklingen av just stadsvärnen var att i stort sett varje värn var skraddarsytt för sin placering. Dock måste man nog erkänna att placeringarna oftast var väldigt

illa valda. Naturligtvis inte sett ur militär synpunkt, när värnen byggdes, men väl i ett senare stadie, när värnen skulle "passa in" i miljön.

Men riktigt allt försvann inte. Under ett besök, i ett helt annat syfte, passade redaktören på att se vad som hade hänt sedan de stora inventeringarna under 2000/2001.

Och visst fanns det kvar värn, trots påståendet om att allt är borta! Både i Malmö och Helsingborg har man tagit beslut om att vissa värn skulle bevaras. I Helsingborg överlät man hanteringen och visningen till Beredskapsmuseet. I Malmö är det Gatukontoret som håller en skyddande hand över både stadsvärn och kustvärn. Så än lever de gamla värnen och kan visas upp.

Stadsvärnet M 1 hade under många år en framträdande plats. Mitt på ett grönområde invid Limhamnsvägen byggdes värnet för en pansarvärnskanon. Uppgiften var att skydda Turbinbron, som ligger knappt 100 meter från värnet. Strax intill värnet låg en liten kaffestuga som 1965 fick ge plats för en restaurang med namnet Trekanten (efter platsen). Restaurangen bytte ägare några gånger och fick senare namnet Pers Krog. 1997 försvann den gamla krogen och blev till Natalie.

Med åren hade värnet blivit en del av krogens ekonomiutrymmen med bl a lager för öl och spritdrycker. Rivningen blev komplicerad p g a närheten till restaurangen. Värnet fick sågas sönder i bitar, som sedan lyftes bort.

Att det funnits en koppling till restaurangen och matförvaring märktes inte minst på de stora råttor som höll till i bunkern. Ett annat bevis var de ölmuggar som dök upp i samband med raseringen och som räddades till eftervärlden. Men värnet försvann inte helt. En del av bakre muren bevarades, eftersom delar av restaurangen blivit en del av värnet. Och idag står den vitmålade muren där, som syns på bilden överst. Den stora bilden visar värnet under itusågning-
en 2009.

Ett värn som också blev kvar var Li 2, i skarven mellan Limhamn och Malmö. Det tog dock inte lång tid förrän värnet försvann bland buskar och träd. Värnet ligger inklämt mellan Hylliekrokens parkering och Limhamnsvägen. Värnet som var ett ganska litet kul-sprutevärn är plomberat.

Med Dovers vita klippor på vänster sida...

Bild från Batteri Todt mot England. De tre klossarna är fundament till en f d tysk radaranläggning. Det suddigt vita i bakgrunden är de vita klipporna längs Doverkusten.

För en militärhistoriskt intresserad person, ibland kallad MÖP (Militärt överintresserad person), är Frankrike och Atlantvallen så nära himmelriket man kan komma. Alldeles speciellt är området kring Boulogne och Calais med Cap Gris Nez. Det var här de riktigt stora kanonerna placerades. Från 40,6 cm som störst, följt av 38 cm och sedan fanns det allt därunder. Den kompletta listan hade följande utseende:

- 5 järnvägsbatterier med 28 cm pjäser
- 1 batteri med 3 x 40,6 cm kanoner
- 1 batteri med 4 x 38 cm kanoner
- 1 batteri med 3 x 30,5 kanoner
- 1 batteri med 4 x 28 cm kanoner
- 2 batterier med totalt 6 x 24 cm kanoner

Dessutom fanns följande kalibrar i ett antal andra batterier i området:

- 7 x 19,4 cm
- 9 x 17 cm
- 14 x 15 cm
- 3 x 14,5 cm

Så nog var det ett "välbeväpnat område" jag valt som avslutning på Bunkerresan 2017. Högst upp på önskelistan över saker att titta på låg naturligtvis det stora, och omfattande, museet Batteri Todt. På batteriområdet, med de fyra gigantiska pjäsbunkrarna, som ligger bara någon kilometer från Engelska kanalen. Samtliga fyra pjäsbunkrar är fortfarande på plats även om skicket är mycket varierat. Pjäs 1 är det som idag är museum, pjäs 2 är plomberad

1.pjäs i batteri Todt. Idag museum.

Det skiljer 37 år mellan bilderna av batteri Todt 4.pjäs. Tillsammans med sambon gjorde vi en tre veckor lång bilresa genom "hela" Frankrike. Vi besökte Calaisområdet och Normandie, men föga anade jag då att detta skulle bli en del av mitt liv många år senare.

och svårtillgänglig, pjäs 3 skadades vid en explosion 1945 och är i dåligt skick. Pjäs 4 är väl det som man får betrakta som "pärlan" i samlingen. Visserligen har klottrare och förstörare gjort sitt bästa för att skada bunkern. Den ligger på privat mark och det är egentligen inte tillåtet att besöka den, men....

Efter den uppfriskande promenaden i området var det dags att besöka museet. Och här var det verkligen välfyllt. Många av de små utrymme-

Köket, eller pentryt till den förhållandevis lilla bemanningen.

na, eller rummen hade fått inredning och utrustning. Det var inte speciellt svårt att föreställa hur livet i den stora bunkern hade tett sig under kriget. Maskinrum, pentry, förläggingsutrymmen, radiatorum o s v visas upp för besökaren. Här finns också en imponerande vapenutställning med både handeldvapen och kulsprutor.

Men, mest imponerande är nog pjäsbrunnen, som är inglasad och visar upp ett antal pansarvärnspjäser uppställda på den "övervakning" man byggt inne i bunkern. Här bland pjäserna väntade en liten överraskning. I en grupp om tre pansarvärnskanoner, med en skylt om tyska pjäser, verkade en lite mer bekant. Tyvärr

kunde man inte komma intill pjäsen, och det var inte riktigt läge att klättra över avspärningen. Dock fann jag en av personalen och ställde frågan. Hon hade inte riktigt koll på vad det var för en pjäs. Jag bad henne ta en bild på eldrörets ovansida där tillverkare och pjäsnummer finns ingjutet. Och se på f-n!

Det var mycket riktigt en 37 mm Boforspjäs m/37, licenstillverkad vid finska Tampella mellan 1939-1941 (finsk beteckning 37 PstK/36).

Finsk 37 mm Pv-pjäs tillverkad på licens i Finland. Totalt tillverkades 355 pjäser av detta slag mellan åren 1939 - 41.

Efter några timmar i bunkermuseet, var det dags att bege sig ut i det strålande solskenet och beundra utsidan. Framför pjäsbunkern stod en av de få kvarvarande järnvägskanoner i världen. En 28 cm K5 med smeknamnet "Leopold". Här vid Engelska kanalen hade ju tyskarna fem pjäser av detta slag.

28 cm järnvägskanon "Leopold". En ordentlig bjässe med en totalvikt på 230 ton, varav eldröret vägde 110 ton.

Innan vi lämnar batteri Todt kan det vara intressant med vad som hände efter kriget. Två av eldrören skickades 1949-50 till Norge som ersättning för två franska eldrör som återsänts till Frankrike. De två eldrören blev en del av det norska KA-batteriet, (f d tyskt Batterie 6/ MAA 501) vid Nötterøy (Vardås). Tyvärr är dessa numera skrotade, men batteriplatsen går fortfarande att besöka.

Det hade nu blivit dags för oss att fortsätta vår bilfärd längs Engelska kanalen och de "stora" kanonerna. Precis som det står i rubriken körde

vi nu med kanalen och de vita klippona vid Dover på vår vänstra sida. Här fanns flera namnkända platser; Cap Gris Nez, Sangatte m fl.

Så här såg det ut när det begav sig. Tyvärr finns ingen kasematt (bunker) med torn bevarad. Men pjäsen kan fortfarande beskådas i Kristiansand i Norge. I Harstad, i norra Norge, finns ett komplett batteri med fyra 40,6 cm pjäser.

Nu fanns det bunkrar och ställningar "överallt". Här en märklig bunker som bara dök upp ute på ett fält. Krävde naturligtvis ett stopp och en undersökning. Ett stopp ute på udden Cap Gris Nez var ju bara ett måste! Härifrån är det endast 34 kilometer till den engelska kusten. Adolf Hitler själv besökte platsen i december 1940. Hela området är översållat av tyska bunkerkonstruktioner. I det strålande vädret var det många som sökt sig ut här. Platsen är ett välbesökt turistmål. Orienteringstavlor berättade om olika händelser t o m den tyska ockupationen. Färden gick nu vidare mot vårt

Orienteringstavla på en tysk bunker som berättar om den tyska ockupationen i området 1940 - 1944.

mål för dagen, och dessutom den sista övernattningen på resan, som var Dunkerque. En plats som väl de flesta med intresse för militärhistoria hört talas om. Inte minst med tanke på

filmen som kom ut i år, och skildrade händelserna som gjorde platsen känd. En liten rundtur under letandet efter hotellet visade oss på det gamla kastellet som även det spelade en roll under Andra världskriget. Det blev en kort promenad genom den gamla befästningen innan vi checkade in på vårt hotell.

Sista dagen grydde och direkt efter frukost var det dags att besöka en annan gammal befästningsdel i Dunkerque där det är inrymt ett museum - *Museum Dunkerque 1940 Operation Dynamo*, som berättar om den stora evakueringen 1940. Inne i de gamla valven fanns ett litet fint museum med vapen, uniformer, modeller och detaljerade berättelser om händelsen.

Museum Dunkerque 1940 Operation Dynamo, den stora evakueringen.

Tyvärr var detta resans sista planerade besök och nu återstod inget annat än några timmars resa på motorvägar genom Belgien till huvudstaden Bryssel.

Eftersom det var lördag var det till en början ganska glest med trafik, men det blev ändring på det när vi närmade oss Bryssel. Eftersom vi hade gott om tid tills vårt kvällsplan till Köpenhamn skulle avgå hade jag lagt in ett besök på det belgiska Armémuseet. Det skall väl snarare beskrivas som ett klassiskt militärmuseum. Jag blev mäkta imponerad - det är såhär ett militärmuseum skall se ut, enligt min uppfattning. Här fanns "allt". Kanoner, uniformer, stridsvagnar, flygplan, konst och lite till. Tyvärr räckte tiden inte till för mer än en liten orienteringsrunda. Men detta var definitivt värt en resa för sig själv! Och därmed var 2017 års Bunkerresa slut och jag tänker redan på nästa.

V1, V2 och V3

Vergeltungswaffen

Efter att ha ägnat alldeles för lite tid åt Första världskrigets slagfält var det dags att "byta" krig till Andra världskriget och de omtalade vedergällningsvapnen. Bunkerresan 2017 tog oss tre (fyra) platser där dessa vapen skulle, både monteras, och avfyras.

Först ut den kanske mest omtalade, och som idag är det stort museum över både V-vapnen och Andra världskriget. Wizernes V 2 bunker, *La Coupole Museum* i d'Helfaut-Wizernes i norra Frankrike.

Museet planerades och byggdes under perioden 1987-1997. Den stora bunkern med domen (kupolen), där museet är uppbyggt, förklarades som en historiskt plats 1985. Det stora bunkerkomplexet byggdes av tyskarna, med början 1943, och avsikten var att kunna avfyra 40-50 V 2 raketer dagligen mot London.

Naturligtvis handlar mycket om V 2 raket. I museet finns också en av de få "överlevande" V 2 raketer som hänger under taket i den stora domen. I övrigt är museet uppbyggt kring just raketer och dess utveckling. Men här finns också delutställningar om Atlantvallen och det franska motståndet under kriget.

Ett stort antal modeller över ett flertal anläggningar gav också en god bild över hur allt detta skulle fungerat. Nu blev det aldrig avfyrat några V 2 raketer från den imponerande anläggningen. Allierade bombplan genomförde 229 flyganfall utan att åsamka kupolen någon större skada. I juli 1944 fällde Lancasterbombare sex tons Tallboybomber. Kupolen skadades inte, men ingångstunnlar och avfyriansportarna begravdes och marken underminerades. An-

En av de få bevarade originalraketer från Andra världskriget upphängd under taket i den stora domen vid museet *La Coupole* i Wizernes.

Den stora ingångstunneln till anläggningen *La Coupole*.

läggningen övergavs, inte bara på grund av skadorna utan också för att landstigningen i Normandie gjorde ett eventuellt återuppbyggnadsarbete omöjligt.

Efter en stund botaniserande i den stora museishoppen, med ett välförsett utbud av böcker och prylar, blev det en snabb lunch i den lilla kafeterian innan det var dags för nästa V. Nästa besöksmål var det som kallas *Le Blockhaus d'Eperlecques*. En

Anläggningens storlek är imponerande. Här en kartskiss över omfattningen. En enorm bunker V 2 raketer och öppnat som museum redan 1973.

Anläggningen började byggas 1943 också denna avsedd för montering och avfyring av V 2 raketer mot London. De allierade började bomba anläggningen redan i augusti samma år. Tyskarna inser att det går inte att bygga bunkern på vanligt sätt utan startar en unik byggnadsprocess. Ett fem meter tjockt skal gjuts och

Här ögonblicksbilder från de tre platserna. V i *La Coupole* (V 2), *Eperlecques* (V 2 bilden visar en V 1) och sist *Mimoyecques* (V 3)

Man känner sig ganska liten intill den enorma betongbunkern i Eperlecques höjs därefter med domkrafter allt eftersom arbetet fortskrider. Totala höjden är 22 meter. Projektet har nu övergått till att bli bränsleproduktion (flytande syre) för V 2 raketer. Avfyringen var tänkt att ske från Wizernes (La Coupole). Bombanfallen skedde bl a med Tallboybomber som orsakade enorma kratrar runt bunkern.

Vägen upp till bunker är också en del av museet och visas bl a artilleripjäser, granater och bomber. En järnvägsgodsvagn finns uppställd och ger via ett ljudspel en uppfattning om de fasor som slavarbetarna utsattes för. Inne i den stora bunker finns en del planchutställningar samt ett fotomontage av en V 2 raket i full skall stående i en av bunkers monteringskammare.

Själv upplevde jag en liten högtidsstund utanför bunkern där en avfyringsramp med V 1 raket var uppmonterad. Efter att ha letat V 1 raketer på flera platser, genom åren, har jag nu äntligen fått mitt lystmäte stillat.

En V 1 raket i slutet av sin startramp utanför den stora bunkern. Här fanns också de tillbehör som användes vid avfyringen från rampen.

Man får en liten uppfattning om bunkerns storlek när man ser fotomodellen av en V2 raket i naturlig storlek i en av kamrarna.

V 1 och V 2 avklarad, och nu var det dags för den mest okända, och mycket märkliga V 3. En, vad man skulle kunna högttryckskanon. Enda målet för detta vapen var att terrorbeskjuta London. Vapnet gick inte att rikta utan fast "installerat" i en berganläggning. Den nästan 70 kilo tunga projektilen fick en utgångshastighet på 1 500 met/sek genom ett antal drivladdningar som fanns utplacerade längs med "eldröret". Tanken var att kunna skjuta ett skott var 25 sekund från de 5 x 5 "eldrören". Vid Mimoyecques påbörjades byggandet av anläggning 1943. Ett omfattande tunnelsystem med sidogallerier sprängdes ut. Från dessa djupa tunnlar skulle snedställda schakt leda upp till markytan för de 127 meter långa eldrören. Synligt på toppen av berget, i vilket anläggningen byggts in i, var en stor betongplatta, 30 x 5,5 meter med en infälld pansarplatta med de fem mynningarna. En räd-

Eldröret till V 3-vapnet. De vinklade rökkopplingar var extraladdningsutrymme som bidrog till att ge granaten dess höga utgångshastighet.

dad platta låg precis invid vägen in till anläggningen. Annars var det en mycket diskret museianläggning.

Den kraftiga pansarplattan som skyddade öppningen över eldrören.

Området stängdes för besökare 2008 när den dåvarande ägaren drog sig tillbaka. Först 2010 öppnades anläggningen igen nu i ett samarbete med bunkermuseet La Cupole.

Hela museet är beläget inne i tunnelsystemet och här förklaras principen för detta märkliga vapen. Anläggningen blev inte färdigställd och egentligen är det endast de stora huvudtunnlarna som är färdiga. Så då

De stora huvudtunnlarna i Mimoyecques var bitvis nästan i nyskick. Sidotunnlar och gångar var i de flesta fallen inte färdigställda.

kunde vi pricka av V-vapnen från vår lista över besöksmål på denna resan. Nu var det dags att bege oss ut kusten och Engelska kanalen.

Här har du lite fakta om vår resa:

Utresa måndag förmiddag från Kastруп och hemkomst lördag. Antal övernattningar 5. Körsträcka cirka 75 - 80 mil. Resväg i grova drag: (Köpenhamn) Bryssel - Ypres - Lens - Cambrai - Boulogne-sur-Mer - Calais - Dunkerque - Bryssel (Köpenhamn).

Pris inklusive "allt", förutom mat och dricka, cirka 7 500 kronor.

FORT & BUNKER 4-17

innan den gamla stridsvagnen återkom upp till markytan. Stridsvagnen hamnade i en lada hos mannen som upptäckte den. Och där blev den stående fram tills 2017. Så det var klart att vi skulle besöka orten och området där det första stridsvagnsanfallet ägde rum. Men turen var inte riktigt på vår sida denna gången.

Vagnen fanns mycket riktigt, men ändå inte! Den hade precis flyttats in i det nya museet som skall invigas på dagen 100 år efter slaget. Det var

Det nya museet över slaget vid Cambrai i den lilla orten Flesquieres. Stridsvagnen är redan inlyft i byggnaden, och det fanns ingen möjlighet att beskåda den - ännu.

inte svårt att se var museet byggdes. En kal cementbyggnad och texten Cambrai Tank 1917. Museet hade placerats precis intill krigskyrkogården

där de fyra stupade från stridsvagnen Deborah fick sin sista viloplats.

Här på Flesquieres Hill British Cemetery vilar de fyra stupade ur stridsvagnsbesättningen. Byggarbetsplatsen i bakgrunden är det nya museet som växer fram här.

Här en annan stridsvagn av samma typ, dock en "Male" som vi fick "nöja oss med". Denna fanns på Armemuseet i Bryssel där vi hamnade sista dagen.

I Första världskrigets fotspår var över - för denna gång, men ett är säkert att det är ett område jag gärna återvänder till. För en militärhistoriskt intresserad person är detta en veritabel guldgruva. Här finns museer, utställningar, rekonstruerade slagfältsavsnitt med skyttegravar, krigskyrkogårdar och minnesmärken.

"Skyttegravsslöjd" på museet i Albert.

Men som besökare i dessa trakter får man aldrig glömma att vi turistar i områden där 10 000-tals dog i blodiga strider. Ett besök på en och annan krigskyrkogård ger lite perspektiv och får kanske oss att tänka till lite.

1918

1918 slutar Första världskriget. Den 11 november undertecknar Tyskland ett vapenstillståndsavtal i den lilla franska orten Compiegne. Över 9 miljoner människor dödades under det fem år långa kriget.

Det betyder också att det under nästa år, 2018, kommer att vara 100 år sedan stilleståndet inträffade. Detta kommer naturligtvis att uppmärksammas på många platser, runt om i världen, inte minst i Belgien och Frankrike, där de största slagen stod. Dödssiffrorna vid flera av dessa, oftast meningslösa strider, var enorma.

Under perioden februari till december 1916 inleddes en tysk offensiv västerut. Månaderna före slaget fanns sju miljoner soldater samlade längs en front på 50 mil, den största truppkoncentrationen i historien. Efter tio månaders skyttegravskrig var frontlinjen i stort sett oförändrad. Då hade några byar och städer bytt äga-

re 20 gånger. I slaget om och kring Verdun dog 300 000 soldater och över en halv miljon sårades.

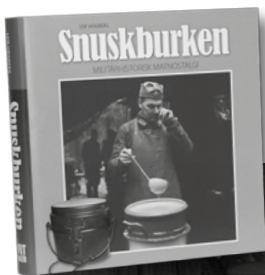
Under nästa år, alltså 2018 kommer

de gamla slagfälten, byarna, krigskyrkogårdarna och hela området där Första världskrigets slag stod att "invaderas". Inte bara av turister utan också av släktingar till de som stupade, kamratföreningar och många, många andra som vill hedra minnet av de stupade, men också kanske vara delaktig i minneshögtiderna.

Redan nu kan man hos arrangörer som Battlefields Tour hitta resor till området. Jag räknade till 24 olika resor bara hos denna resebyrå. Så med andra ord om du planerar att besöka området under nästa, speciellt under den varma delen av året, får du vara ute i god tid. Redan nu kan det vara svårt att få tag i bra hotellrum i vissa områden. Själv har jag någon lite fundering på att eventuellt besöka Verdun och trakterna däromkring. Vi får väl se vad jag lyckas med när vi kommer in i nästa år. Tyvärr finns det ju lite annat också att syssla med.

KÖKET - En viktig plats

Ett kök kan se ut nästan hur som helst. Här ett exempel på en uppbyggd köksbarack, utan framsida. Men det är egentligen allt som behövs. Tak över huvudet och väggar som ger lä. Det viktigaste var att soldaterna fick sin mat.

Matsalen, koket, kockar och markertenteriet hör väl utan tvekan till de mest omtyckta delar av den militär tjänstgöringen, eller lumpen som det kallades. Oftast var maten god, hemma på kasern. Med rätt kock i fält blev maten från koket och uppskattat.

Men det har inte alltid varit så bra beställt med de militära köken och köksutrustningen. I gamla tider, på de vindpinade och sandiga hedarna, var det kokgropar som gällde. Kockarna var ofta ett matlag ur kompaniet, utan någon större matlagingskunskap. Maten lagades i stora koppar- eller järngrytor över öppna eldar. Men det blev långsamt bättre. När regementena började flytta in till nya kaserner, betydde detta också "riktiga" kök och matsalar.

Men matlagningen var fortfarande en tung och slitsam syssla. Många rätter lagades i stora grytor. Helt kött

Kanske inte det allra enklaste sättet av få maten välsmakande. Här lagas mat i kokgropar vid Malmslätt.

och stekt mat var inte så vanligt.

Under Andra världskriget sattes den militär mathållningen på verkliga prov. Förbanden låg ute på sina beredskapsplatser, väl utspridda långt från regementets kök. På vissa platser transporterades maten ut från en central matlagingsplats. På andra byggde man helt enkelt en liten köksbarack där maten till förbandet kunde lagas under någorlunda skyddade former. Bilden nere till vänster visar just en sådan "köksbarack". Den är från 1943 och är tagen vid Lv 80, s grupperingsplats, någonstans utanför Ystad. I bakgrunden kan man skimta kranarna i Ystad hamn. Så även om förbanden låg nära ett regemente, betydde det inte att man slapp laga maten själv.

Idag är det betydligt annorlunda med valmöjligheter, salladsbar och alternativa rätter. Kanske något att tänka på när vi står vid spisen?

De militära köken finns i alla former och skepnader. Här ett litet urval: överst byssan på jagaren Småland i Göteborg, nästa är en kokvagn med ordentlig utrustning, därefter köket i fortet på Västra Håstholmen i Blekinge, sedan köket vid 12/70 batteriet på Landsort, och slutligen det s k Krigsköket vid f d örlogsbasen på Muskö.

JULKLAPPAR!

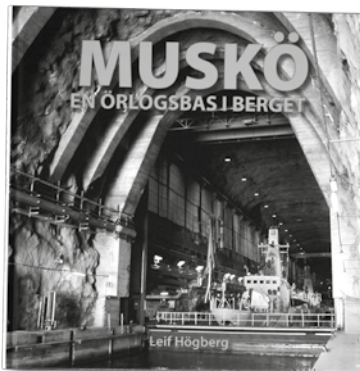
VILKEN BOK SKALL DU GE BORT?

100 ÅR AV FÖRSVAR I VÄST

295:-

Sveriges västra kust, från Laholm till Strömstad. Försvaret under 100 år med kustartilleri, flyg, fartyg mm

MUSKÖ EN ÖRLOGSBAS I BERGET

195:-

Den mytomspunna anläggningen djupt i berget. Men hur såg det ut egentligen. En unik bok om en märklig örlogsbas!

SPÅR AV ETT FÖRSVAR

195:-

Överallt omkring oss finns de - Spåren efter vårt försvar. Kaserer, övningsfält, bunkrar, flygfält och mycket mer. Det gäller bara att leta.

Man kan nästan tro att kvartermästaren fått Tomtar på loftet, men han vill bara bjuda på lite glada julbatter. Låt dina vänner och bekanta få ta del av ditt intresse. Här har du några av våra böcker till otroligt förmånliga priser.

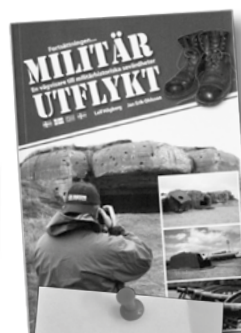
Som abonnent får du beställa högst två exemplar av varje till det speciella julpriset (din medlemsrabatt gäller inte dessa priser).

Använd beställningsformuläret på www.bunker.nu och fyll i dina uppgifter. Notera "Julklapp 2017" i fältet Ordernoteringar. Priserna gäller fram t o m den 31 december 2017. Till priset kommer portoavgiften med 79 kronor, oavsett hur mycket du beställer. Vill du ha dina böcker före julhelgen måste du göra din beställning SENAST 15 december.

GE BORT ETT ABONNEMANG PÅ FORT & BUNKER EN JULKLAPP SOM VARAR ETT HELT ÅR!

Ge bort en annorlunda julklapp! Dela med dig av ditt intresse under ett helt år. Ge bort ett abonnemang på tidningen FORT & BUNKER. För endast 300:- får du 5 nummer av tidningen samt häftet VAD ÄR EN BUNKER? Beställ via mail till info@bunker.nu Ange mottagarens namn och adress samt ditt eget namn och kundnummer. Tidningen skickas direkt till din mottagare.

100:-

FORTSÄTTNINGEN!

Oumbärlig på utflykten och bilresan. Militärhistoriska sevärdheter i Norden. Använd den när du planerar resan, eller ha den med på färden så du inte missar något. Fyll med spännande resmål!

